

П. Б. 6
345

Мурин Петровић

РУСКО - СРПСКИ КЛУБ
У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ

О

раду у 1908 год.

— — — — БЕОГРАД — — — —
ШТАМПА НАУМОВИЋА И СТЕФАНОВИЋА
— — — — 1909. — — — —

Л. В. 6
345

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 48353

РУСКО-СРПСКИ КЛУБ
У БЕОГРАДУ.

Лука Ћеловић
БЕОГРАД

Luka Ćelović
BEOGRAD

ИЗВЕШТАЈ

РУСКО-СРПСКОГ КЛУБА

О РАДУ У 1908 ГОД.

БЕОГРАД

Индустриска Штампарија Наумовића и Стефановића
1909.

ИЗВЕШТАЈ

О РАДУ УПРАВЕ РУСКО - СРПСКОГ КЛУБА

у 1908. год.

Ово је *седма* редовна годишња скупштина чланова Руско-Српског Клуба, на којој се члановима саопштава о годишњем раду Управином.

У нашем Клубу прошле 1908. године урађено је ово:

Одмах после годишње скупштине изабрани чланови Управе конституисали су се овако:
I Управни Одбор. Председник ђенерал г. Сава Грујић, подпредседници: г. г. Др. Милош Борисављевић пуковник, Пера Протић професор, секретар г. Михаило Поповић свештеник, домаћин г. Свет. Вукадиновић директор Россія, благајник г. Милутин Катанић поштански чиновник, књижничар г. Д-р. Чеда Марјановић професор, надзорник школе г-ђа Настасија

Глушчевићка наставница В. Ж. Школе, чланови: г. г. Стева Бошковић потпуковник и Гргур Митровић поручик; замењеници: г-ца Косара Цветковићева наставница В. Ж. Школе и г. Свет Поповић кмет — правник општине града Београда. *II. Контролни Одбор:* Председник г. Љуба Н. Христић пуковник у пензији; чланови г. г. Тихомир Денић пензионер и Пера А. Ђорђевић новинар. Но у току године до данас овакав састав управе изменио се. Тако, на место г-це Косаре Цветковићеве, која није долазила на седнице, изабрана је г-ђа Марија Торбица, на место пок. Милутина Катанића благајника изабран је за благајника г. Милован Митрићевић а на место Тихомира Денића који се због службе иселио из Београда, г. Никола Кусаковић потпоручик. Све је ово Управа урадила на основу чл. 22 клупских правила.

Нова Управа одмах у почетку свога рада, да би успешније остварила циљ клуба, који је истакнут у 1. члану његових правила, образовала је Литерарни Одбор, као помоћно тело Управи, са специјалним задатком, да се стара о напретку школе за изучавање рускога језика и начину приређивања и извођења Литерарно-забавних вечери. У овај Литерарни Одбор изабрата су г. г. Никола Обнорски се-

кретар Руског посланства, Др. Јован Максимовић професор, г-ђа Настасија Глушчевићка наставница, г. Влада Белић капетан, Јосиф Мамулов драгоман и Милоје Сретеновић професор. Али како се због изненадне анексије Босне и Херцеговине, која је узнемирила све Српство па и престоничко друштво, није у овој години пријавио довољан број ученика, то Управа Клуба није могла ни отворити школу за изучавање руског језика, па и Литерарни Одбор, који је био спремио све за почетак и напредовање школе, није имао могућности да примени свој рад и укаже помоћ Руско-Српском Клубу у овом погледу.

Литерарно-забавне вечери држане су у овој години али ређе него до сада, такође због познатих политичких трзавица. На овим вечерима узимали су учешће Г-це: Ј. Докићева и Е. Костовићева и г. г. Добрица Милутиновић члан Народног Позоришта, Јован Зорко музичар, Михаило Поповић свештеник и Др. Ђока Нешић, који је неколико пута демонстрирао на клупском кинематографу врло занимљиве слике. А г. Др. Момчило Ивковић, при крају године држао је у клубу нарочито јавно предавање „о своме путу и утисцима у Русији“ (Оно је оштампано уз овај извештај.)

Управа је добила извештај од г. Дим. Поповића српског посланика у Петрограду, да је Словенско Благотворително Друштво у Петрограду примило Управино писмо и да ће се одазвати на молбе Управине кад ова буде што год тражила од друштва за своју читалоницу и књижницу.

Да би Управа Руско-Српског Клуба могла лакше ступати у везе са руским личностима и установама које би могле користити остварењу циља нашега Клуба, она је изабрала за свога повереника у Петрограду, петроградског журналисту г. Григорија Висарионовича Коморова, који се писмом захвалио Управи на избору и обећао своју искрену помоћ.

Прославу осамдесетогодишњице великог руског писца грофа Лава Толстоја, Управа Клуба ознаменовала је тиме, што га је изабрала за свога почаснога члана, пославши му на дан прославе телеграмску честитку и нарочито израђену диплому почасног члана.

Руски уметници драмске уметности на челу са познатим артистом Царско-Руског позоришта у Петрограду г. Григоријем Ге у јуну месецу, давали су представе у Београду и том приликом посетили су и Руско Српски Клуб. Управа их је дочекала у Клубу и после

познанства Управа је милим гостима понудила угошћење у хотелу „Москва“.

На глас о анексији Босне и Херцеговине и Руско-Српски Клуб, и ако чисто Литерарни Клуб, није могао остати равнодушан. Председник Клуба одмах је послао телеграм председнику Руске Думе Хамјакову.

30 Новембра Управа је, на предлог неколико чланова Клуба, приредила у клупском локалу концерат у корист једног оболелог члана Клуба. На овом концерту узели су учешће ннјомиљенији београдски аматери музике: гђ-е Наталија Сергјејева и Ганчева; г-це Де Клем, Докићева и Костовићева и Певачко друштво „Станковић“.

У прослави петнаестогодишњице од смрти чувеног руског композитора Чајковског, коју је приредило певачко друштво „Станковић“, примио је учешће и Руско-Српски Клуб. На концерту у Народном позоришту, који је приређен у част Чајковског од стране Руско-Српског Клуба говорио је „о Чајковском“ српски композитор г. Стева Христић. (Реч је оштампана уз овај извештај.)

По садашњем утврђеном обичају и у овој години Управа је приредила Велики Словенски Костимирани Бал на дан 10 јануара у сали „Коларац“, али сада у корист и „Црвеног

Крста“ и своје књижнице и читаонице. И ове године Управа одаје велику захвалност патронесама Бала г-ђама: Наталији Ивановној Сергејевској, Милицы С. Грујићки, Ђурђини Пашићки, Катарини Миловук и Олги Крсмановићки, које нису пожалиле ни труда ни времена, заједно са Управом Руско Српског Клуба и ширим одбором београдских Госпођа и Госпођица, да овај бал испадне на опште задовољство. За разноврсност и велики број костима на балу, Управа захваљује и г-ђи и г-ну Балугџићу, који су из Скопља и околине нарочито набавили десет врло лепих српских костима. Овај наш Словенски Костимирани Бал, изволили су увеличати својим присуством Њ. Величанство Краљ Петар, Њ. Височанство престолонаследник Ђорђе и кнез Павле. Бал је посетила београдска отмена публика у огромном броју.

На основу својих правила Управа је у овој години примила за чланове све оне личности, које су се зато пријавиле, а г. Никола Д. Ђорђевић трговац записао се за члана добротвора са улогом од 200 динара и г. г. Јован Севдић предузимач и Лука Ђеловић трговац за чланове Утемељаче а многогодишњи вредни благајник нашег Клуба Милутин Катанић умро је у прошлој године и Управа му је на гробу

положила венац. Позивамо збор, да покојнику ода своју последњу пошту устајањем.

По чл. 11 клупских правила, Управа је на претпоследњој седници приступила извлачењу коцке. По свршеном извлачењу резултат је овај: из управе иступају г.г. Сава Грујић, Др. Милош Борисављевић, Мих. Поповић, Милован Митрићевић, Настасија Глушчевићка и Светолик Поповић а остају у управи за 1909 годину г. г. Пера Протић, Свет Вукадиновић, Чеда Марјановић, Стева Бошковић, Гргур Митровић и Марија Торбица. Према томе збор има да изабере за нову Управу шест нових чланова (пет за редовне и једног за замењеника)

Управа је спремила нарочити предлог збору за избор два почасна члана.

На послетку, Управа сматра за дужност да саопшти збору, да су чланови клуба, добровољним прилозима за своју децу на други дан Божића приредили у клубу „Елку“, која клупску касу није ништа коштапа.

Ето такав је и толики рад био у прошлој години.

Новој Управи желимо сваки напредак.

8—II—909.

Београд

Секретар
Мих. Поповић

Председник
Руско-српског Клуба
Ћенерал
С. Грујић

ИЗВЕШТАЈ

Књижничара Руско-Српског Клуба у 1908 год.

Према чл. 3. правила при Руско-Српском Клубу постоји читаоница и књижница. Циљ је обеју установа да пружи могућности својим члановима да би могли пратити развој живота у Русији и осталом Словенству. Тога ради Управа се старала да према развоју последњих догађаја у Русији, снабде своју читаоницу свима оним листовима, који се сматрају као главни носиоци појединих праваца. Према томе у клубу су примани сви листови без разлике партија и фракција.

Сем тога Управа се старала да снабде читаоницу и главнијим српским листовима, да би у Клубу могли наћи забаве и они чланови, који још нису успели да савладају руски језик.

Управа је често помишљала да од своје читаонице створи праву словенску читаоницу и снабде је свима важнијим словенским листовима, али та жеља није могла бити остварена потпуно из чисто материјалних разлога. Но управа се и поред тога бринула да одговори и тој својој дужности и успела је да набави и неке словенске књиге и листове.

Од руских политичких листова примани су:
 1. Новое Время, 2. Московскія Вѣдомости, 3. Русское Слово, 4. Свѣтъ, 5. Петербургскій Листокъ, 6. Биржевыя Вѣдомости, 7. Новая Русь, 8. Рѣчь, 9. С. Петербургская Газета, и Варшавскій Дневникъ.

Од часописа примани су:
 1. Современный Мiръ, 2. Русское Богатство 3. Славянскія Извѣстiя, 4. Нива, 5. Искры, 6. Русскій Инвалидъ, 7. Богословскій вѣстникъ 8. Христiанинъ, 9. Московскій Еженедѣльникъ 10. Современная Медицина, 11. Вречесный Вѣстникъ, 12. Вѣстникъ Европы, 13. Извѣстiя Вольфа.

Познато је да се при Академији Наука у Петрограду као и при свима универзитетима у Русији издају: Ученныя Записки. Клуб је у току ранијих и прошле године добијао ова издања:

1. Ученныя Записки Академіи Наукъ,
2. Ученныя Записки Московскаго Универзитета
3. Ученныя Записки Казанскаго Универзитета.

Од српских листова клуб је примао:

1. Самоуправу,
2. Одјек,
3. Српску Заставу,
4. Босанско-Херцеговачки Гласник,
5. Српску Ријеч,
6. Цетињски Вјесник,
7. Цариградски Гласник,
8. Балкан (Америка).

Од часописа српских примани су:

1. Српски Књижевни Гласник,
2. Архив за правне и државне науке,
3. Гласник православне цркве и
4. Духовну Стражу.

Од Бугарских листова примани су:

1. Славянски Гласъ
2. Славянски календаръ.

Сви листови држани су у почетку у једној соби, која је била намењена за читаоницу, но према изјављеној жељи неких чланова да се одвоји читаоница за часописе засебно, учињено је и то, и читаоцима стављени су на расположењу речници, прибор за писање и т. д.

Библиотека је такође, умножена ове године са неколиким делима важнијих руских писаца. Набављено је око 50 књига. Све су књиге набављене махом куповином а од писаца послао нам је на поклон г. Корабљев своју најновију расправу: „Литературныя замѣтки“. Сем тога послао нам је на поклон г.

Бранислав Милосављевић песме: Мач и Лира
(Београд 1909 год.)

Ове године можемо се похвалити успехом у погледу читања руских књига. Изгледа да руски језик све више и више продире у све слојеве наше интелигенције. То се опажа најбоље по књигама, јер док су ранијих година узимали на читање журнале и књиге само руски васпитаници, а остали се задовољавали разгледањем слика, дотле сада видимо где руску књигу траже и са одушевљењем читају и они, који никуд даље из Србије нису крочили. Успех школе Руског Клуба, као и изучавање руског језика по гимназијама и другим средњим школама учинило је те је Србима постала приступачна богата руска литература.

Највише се читали часописи које су чланови носили кућама, пошто су престајали прописни рок у читаоници. После тога читани су много руски класици. Не мање читани су и новија дела, које је успео клуб да набави.

Да би се изучавање руског језика што више распрострло Клуб је стављао из своје књижнице исвесна издања на расположење наставницима руског језика: у Војној Академији, Женској Учитељској школи и појединим гимназијама.

У опште клуб се може само похвалити успесима у последње време. Штета је што нема довољно средстава да набавља сва важнија новија издања.

Библиотеци још не достаје: Русскій Лексиконъ. Била би велика добит за књижницу кад би се та књига могла набавити, али на жалост благајна не располаже толиким средствима да може таку скупу књигу набавити.

Нека је дозвољено овде изјавити и захвалност оним који помогоше читаоницу и библиотеку својим прилозима:

Г. *Сава Грујић* ђенерал и председник Држ. Савета приложио је Биржевыя Вѣдомости Славянскій Гласъ и Вѣстникъ Европы.

Г. *Јово Ковачевић* новинар приложио је Босанско-Херцеговачки Гласник.

Редакције Српске Заставе, Одјека и Самоуправе лист за целу годину бесплатно.

Редакција Русскаго Слова шаље клубу бесплатно лист и прилог Искры.

Редакција Славянскихъ Извѣстии шаље бесплатно лист.

Редакција Свѣта бесплатно лист.

Редакције: Новаго Времени, Московскихъ Вѣдомостей, Петербургскаго Листка, Новой Руси, Рѣчи, Петербургской Газеты, Бого-

словскога Вѣстника, Русской Медицины, Врачебнаго Вѣстника и Христіанина, шаљу клубу лист бесплатно, само што клуб сноси поштанске трошкове.

Ученныя Записки Академије Наука и Универзитета добијане су потпуно бесплатно.

Према свему изложеноме Управа може бити веома задовољна успесима у прошлој години. Још може напоменути и то да је приликом приређивања Литерарно-забавних вечери увек употребила прилику да се прочита која лепа песма, прича, одломак из какве новеле или романа, увек на руском језику. На тај начин поштрован је интерес за само изучавање језика. У овоме се успело тслико да велика већина већ је у стању да потпуно разуме основне идеје онога што се чита.

Са таквим успесима управа сматра да може бити потпуно задовољна остављајући у наслеђе будућој управи да развије и разграну рад још боље.

8. фебруара 1908 год.

Београд.

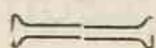
Библиотекар

Др. Чед. Марјановић.
проф.

ИЗВЕШТАЈ

БЛАГАЈНИКА РУСКО-СРПСКОГ КЛУБА

поднет годишњој Скупштини на дан 8 фебруара
1909 години.

Господо,

Према члану 34. правила Руско-Српског Клуба част ми је поднети седмој редовној скупштини извештај о стању благајне.

I. (види штампан биланс)

II. Из овог биланса видели сте, господо, да благајна Руско-Српског Клуба располаже готовином преко 5000 динара.

Клуб има 24 добротвора, 28 утемељача и 81 редовног члана.

На крају овога свога извештаја морам нарочито истаћи заслуге члана добротвора Клуба г. Игњата Мирковића, окр. шумара.

И ако је положио свој добротворни улог он ипак не пропушта ни један месец а да не пошаље по 10 и више динара.

Само у току минуле године послао је клубу 115 динара.

Хвала му!

благајник

Милован К. Митрићевић

СТАЊЕ

Руско-Српског Клуба од 3 Марта

П Р И М А Њ Е

I.	<i>Остатак од прошле године</i>			
	ГОТОВИНА	6,303	06	6.303 06
II.	<i>Редован приход</i>			
	1) забаве	3.780	—	
	2) чланарине	882	50	
	3) станарине	270	—	
	4) камата на улож. новац	218	35	
	5) концерта	13	—	5.173 85
III.	<i>Ванредан приход</i>			
	а) од прод. ствари	25	—	
	б) добровољ. прилог Иг. Мирковића	115	—	140 —
				11.616 91

28 Јануара 1909 год.
у Београду.

Контролни одбор прегледао је данас рачун Клуба од
и документа и нашао, да је у

Чланови:

Ник. Нусаковић.

БЛАГАЈНЕ

1908 год. до 28. Јануара 1909 год.

ИЗДАВАЊЕ

I.	<i>Редован расход:</i>			
	1) Станарина	2.400	—	
	2) плата послузи	660	—	3.060 —
II.	<i>Ванредан расход:</i>			
	3) разне потребе	2.702	39	
	4) Срп. Црвеном Крсту	500	—	
	5) отпис	101	06	3.303 45
III.	<i>Гошовина</i>			
	а) у злату	2.350	—	
	в) у сребру	1.708	46	
	с) неплаћена призн.	195	—	
	д) 40 ком. лозова Срп. Црв. Крста	1.00	—	5.253 46
				11.616 91

Благајник

Милован К. Митрићевић

3 Марта 1908 год. до 28 Јануара 1909 год., сравнио је књиге свему потпуно исправан,

Председник контролног одбора

Љ. Н. Христић.

Управа Руско-Српског Клуба

ИЗВЕШТАЈ
КОНТРОЛНОГ ОДБОРА РУСКО-СРПСКОГ КЛУБА
ЗА 1908 ГОД.

На основу чл 24. клубских правила контролни је одбор прегледао друштвене рачунске и имовинске књиге и нашао је све исправно.

Једина је неправилност у томе, што није нађен рачун под Бр. 60., који се оправдава издатком од 17,90 дин. Ова се неправилност објашњава изненадном смрћу пок. благајника Милутина Катанића. У ствари штете нема никакве, јер се књиге набављене за горњу суму налазе у друштвеној библиотеци. Исто тако, неправилност је у томе, што новчане књиге нису биле прошивене и потврђене а ово је сад исправљено.

Као готов новац рачуна се и 195 дин. у ненаплаћеним признаницама. Контролни одбор држи, да ове признанице треба уништити и не рачунати их у готов новац, што у ствари

оне и нису. Ако би се и даље овако радило, фиктивна имаовина могла би се довести до какве угодне размере, а стварне вредности неби било.

28 јануара 1909 г.

Београд

Председник контролног одбора

Љ. Н. Христић

чланови:

Н. Кусаковић

Управа Руско-Српског Клуба

(За 1908 год.)

а) Управни Одбор

Председник   Ћенерал Сава Грујић
Потпредседник Д-р. Милош Борисављевић санит. пук.
                  "   Петар С. Протић професор
Секретар   Мих. Поповић свештеник
Благајник   Милован Митрићевић
Књижничар   Д-р. Чеда Марјановић професор
Домаћин   Светозар Вукадиновић директ. „Россија“
Чланови: Стеван Бошковић потпуковник
                  Настасија Глушчевићка наставница
                  Гргур Митровић поручник
Замењеници: Марија Торбица
                  Светолик Поповић — кмет правник —
  општине града Београда

б) Надзорни Одбор

Председник   Љуба Н. Христић пуковник у пензији
Чланови: Пера А. Ђорђевић новинар
                  Никола Кусаковић потпоручик

в) Литерарни Одбор

Н. Обнорски секретар руског посланства
Настасија Глушевићка наставница
Д-р. Јован Максимовић професор
Влад. Белић капетан
Јосиф Мамулов драгоман руског посланства
Милоје Сретеновић професор.

Чланови Руско-Српског Клуба

а) Почасни чланови

Никола Чариков помоћник Министра Иностранних
Дела у Петрограду
Д-р. Ђока Нешић очни лекар
Димитрије Ризов б. бугарски дипломатски агент у
Београду
Граф Лав Николајевић Толстој
Наталија Ивановна Сергјејева
Стеван Бобчев књижевник и председник Словенског
благотворителног друштва у Бугарској.
Игњат Мирковић окружни шумар

б) Доброшвори:

Аксентије Аксентијевић	Артур Череп Спиридовић
Раша Милошевић	Никола Пашић
Д-р. Ђока Нешић	Фађеј Голумбовски
Стева Стевановић	Марија М. Торбица
† Митрополит Инокентије	Д-р. Миленко Веснић
Манојло С. Торбица	Сава Грујић
Никола Чариков	К. А. Губастов
Коста Тодоровић	Василије Сер. Сергјејев
Јевгеније А. Леотијевић	Митрополит Димитрије
† Коста Таушановић	Епископ Сергије
† Димитрије Перовић	Игњат Мирковић
Душан Спасић	Никола Д. Ђорђевић

в) Ушгмељачи

Пера Ђорђевић	Младен Николић
Наталија Каравелов	Д-р. Коста Николић
Пав. Борис. Мансуров	В. В. Муравјов
Саблин Јевг. Васиљев	Др. Радивоје Вукадиновић
Јеврејинов Бор. Николај	Владислав Вукадиновић
† Архиман. Иларијон Весић	Јерман Зејден
Светозар Вукадиновић	Васа Поповић
Сима Глигоријевић	Петар С. Протић
Милан Здравковић	Словенска Банка

Сисојев Ив. Николајевић	Мамулов Јос. Гавриловић
Димитрије Ђирковић	Ана Симе Јев. Поповића
Алекса Крсмановић	Михаило Поповић
Коста Ризнић	† Милутин Катанић
Лука Ђеловић	Јован Севдић

2) *Редовни чланови:*

Велимир Требињац капетан
 Милева Симе Глигоријевића
 Алекса Бајић банкар
 Александар Јосифовић поручник
 Милован Митрићевић рентијер
 Жарко Протић мајор
 Др. Бошко Марковић
 Јелена Јовановићка
 Гргур Митровић поручник
 Богољуб Јовановић поручник
 Љуба Н. Христић пуковник у пензији
 Никола Пиштелић чиновник Нар. Банке
 Косара Цветковићева наставница В. Ж. Школе
 Раша Деметровић професор
 Никола Трифуновић прота
 Н. Обнорски секретар руског посланства
 Јосиф Рајзер секретар друшта „Россија“
 Никола Кусаковић потпоручик
 Линка Крсмановићка
 Др. Љуба Ненадовић
 Др. Чеда Марјановић професор
 Јован Ковачевић новинар
 Михаило Дединац мајор
 Дан. П. Радоман чиновник
 Др. Момчило Ивковић
 Свет. Поповић кмет — правник
 Стева Бошковић потпуковник
 Христина Михаиловићева учитељица
 Петар Ганчев бугарски војни аташе
 Пера Одавић секретар Касације у пензији
 Ђенерал Угричић
 Јосиф Јегер фирмописац

Стева Хаџић потпуковник
 Петар Ранос проф. Универзитета
 Јелена Марковић Управница Раденичке Школе
 Светислав Јовановић агент друштва „Россија“
 Нестор Манџловић инжињер
 Савка Радичевићева учитељица
 Даринка Николићева наставница В. Ж. Школе
 Др. Милош Борисављевић пуковник
 Сава Пауновић пуковник у пензији
 Милорад Терзић капетан
 Љубомир Бирговић професор
 Стева Луковић генерал
 Свет. Магдаленић пуковник
 Александар Здравковић капетан
 Велимир Рајић супленат
 Олга Гавриловићева наставница В. Ж. Школе
 Наум Димитријевић новинар
 Милован Маринковић Управник Управе Фондова
 Михаило Антонијевић званичник Дух. Суда
 Дим. Димитријевић писар Мин. Иностр. дела
 Даница Чоловићка Управитељица
 Васа Марковић књиговођа
 Аца Андоновић писар Управе града Београда
 Душан Атанасијевић потпоручик
 Катарина Јонткијевићка
 Милоје Радуловић војно-судски поручник
 Милка Јовановићка
 Миленко Арсовић поручник
 Јелена Димитријевићка књижевник
 Боривоје Костић потпоручик
 Влад. Станковић трговац
 Стана К. Митрићевевићка
 Вера Станковићка
 Милутин Петковић капетан
 Др. Јова Максимовић професор
 Настасија Глушчевићка наставница В. Ж. Школе
 Павле Швабић професор
 Протосинђел Платон професор
 Реља Брабић потпоручик

Дамјан Влајић пуковник
 Радосав Ружићић свештеник — професор
 Влад. Тителбах професор
 Васа Симић пензионар
 Даринка Исајловићка
 Јованка Тодоровићка
 Др. Владимир Радовановић супленат
 Владимир Белић капетан
 Влада Р. Петковић помоћ. чувара Нар. музеја
 Светолик Пешић шеф одељења у Управи Монопола.

На задобијеној приредби на успомену на Чајковског

21. Децембра 1955 год.

Говорје и Говорба

Накупљена вечама у овом крају сеп-
 тима Галије, па знамо да стоји нешто славног
 човеку Петра Рилкија Чајковског — мења је
 ова у једно велике част да, ова једна што он
 одујале заносил звучи владна и Виструви-
 лова музике најваљиве словенског композ-
 итора, приговориће неколико речи о значају и
 вриједности Чајковског за српску и словенску
 музику.

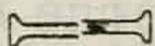
Децембар година већ је прешла од срца
 Чајковског, али слика, која је још и данима
 јасна, постала је још јача и његово име
 још једно дубоко урезано међу великим бел-
 оградским Младом, Шопартом, Бетховном и
 Вагнером.

ГОВОР СТЕВАНА К. ХРИСТИЋА

На забави приређеној за успомену на Чајковског

22. Децембра 1908 год.

Госпође и Господо

Искупљени вечерас у овом храму српске Талије, да одамо достојну пошту славном имену Петра Илића Чајковскога, — мени је пала у део велика част да, пре него што би забрујали заносни звуци вокалне и инструменталне музике највећег словенскога композитора, проговорим неколико речи о значају и важности Чајковскога за руску и словенску музику.

Петнаест година већ је прошло од смрти Чајковскога, али слава, коју је још за живота стекао, постала је још већом и његово име стоји већ дубоко урезано међу великим безсмртницима Хајдном, Моцартом, Бетовеном и Вагнером.

У добу кад је уметничка музика у Русији била тек у почетку свога развоја, родио се Чајковски 25 Априла 1840 год. у Периској губернији.

То је било доба. кад су руски музичари тек почели, на основи народних мотива, развијати уметничку вокалну и инструменталну музику.

Док су крајем 18 века музичари, као Березовски и Бортњански, унели класичан стил у црквено певање, дотле су почетком 19 века музичари више тежили световној уметничкој песни, инструменталној и драмској музици. Појавише се Глинка, Варламов, композитор свима познате песме „црвени сарафан“, Даргомирски и Сјеров.

Тенденција, да се ослободе италијанизма, под чијим је јармом био укус руске публике, осећа се и код Глинке и код Сјерова.

Сјеров осећа потребу за нечим новим нечим што ће излечити укус јавности, заражене баналностима талијанске школе, која је тада владала светом, и он у Русију уводи Вагнера првом представом Леонгина.

Глинка осећа ту исту потребу, но он не иде да тражи помоћ од немачке школе, већ тражи снагу у народним мотивама. Тако је

он створио руску националну оперу у своме делу „Живот за Цара“.

Па ипак Глинка није успео да се потпуно ослободи талијанског утицаја.

Тек доцније музичари: Чајковски, Римски — Корсаков, Балакирев, Борођин, Мусоргски и други, ослободили су руску музику страног, нарочито талијанскога утицаја.

Чајковски је одрастао у Петрограду, учио права и још из детињства учио клавир, код тада чувенога пијанисте Kündiger-а ишао у талијанску оперу и осећао особиту наклоност према музици.

Његови родитељи, васпитани у духу онога времена, желели су да виде свога сина у државној, сигурној служби, где ће тећи постепено, осигурану каријеру.

У то је доба врло тешко било одати се учењу музике, као животном позиву, јер је било и мало музичких школа а и мало поља за рад.

Према томе и никаква будућност није била у изгледу онима који су се подпуно уметности одавали.

Тако је Чајковски 1859 г. свршио права и ступио у службу министарства правде.

Но тада било још му је јасно, да овај позив није за њега и да је музика оно, за чим жуди његова природа.

Зато се Чајковски реши да напусти службу и ступи у исте године основани Рубинштајнов конзерваторијум у Петрограду.

После три године, Чајковски завршава своје студије испитним радом, награђеним медаљом, кантатом по Шилеровој песми о радости.

Овај му је први рад био оштро осудио један тадашњи критичар, који је Чајковском одрицао сваки талент.

Но Чајковски се није овим застрашио, већ је и даље ишао своме уметничком циљу.

Необично марљиво радио је Чајковски своје композиције, које је највише популарисао Никола Рубинштајн. — И мало је музичара, који су радили на свима гранама музике са толико успеха с колико је радио Чајковски.

Његови радови обухватају и вокалне композиције и коморну и симфониску и драмску музику и најпоследње музичку књижевност. У свакој од ових грана Чајковски је дао дела, која ће трајати док и музике траје.

Једини је још Моцарт који је с оволико успеха тако разноврсне композиције писао, а за које треба посебице имати нарочити талент.

Тешко је рећи на коме је пољу Чајковски највише успео, јер док с једне стране у концертној музици стоје: квартет ес-молл, клавирск и трио а-молл, дивне романце, Франческа да Римини, Меланхолична серенада, Увертира Ромео и Јулија, концерти за клавир, један од најлепших концерата, у целој литератури, за виолину, грандиозна патетична симфонија, — докле с друге стране стоје опере Евгеније Оњегин и Пик-дама.

Из свих тих композиција може се видети карактеристика Чајковскога и елегичност, меланхолија и јачина лирскога елемента.

Његова музика сасвим је чиста од талијанске баналности; — оно што је Глинка само хтео, Чајковски је извршио: унео је народни колорит и био искрен и прави Рус у својим композицијама.

Чајковски је успео да се ослободи талијанске школе, но на њега је утицала тадашња немачка романтична школа и њен највећи представник Роберт Шуман.

То је сасвим природно, јер је и Чајковскога карактер личио на Шумана.

Шуманову музику је Чајковски свирао још из детињства и његова душа је упијала утиске великога немачког генија.

Јачину израза коју је имао Шуман, сте-

као је и Чајковски у својим делима, која су Русији дала оно, што су Шуманова дела дала Немачкој.

—
Врло често чуће се мишљење да је и Шопен имао утицаја на Чајковскога.

Но Чајковски није могао да се одушеви за ову музику, која је истина маланхолична, но сладуњава, једнолика, до крајности мека, провидна. Умара својим слабостињским ламентирањем и енервира вечитим кроматичним пасажима и баналним манирима.

Чајковски, поносит, осетљив, са префињеним укусом и већим тежњама, но да се допадне госпођама у салону и не афектирајући својом меланхолијом, није могао пасти под утицај Шопенов, који је у овоме био сушта противност.

—
Чајковскова музичка каријера није почела одмах са тријумфима, но ипак он је још за свога, сразмерно краткога живота стекао признање, које неки његови противници називају фетишизмом.

—
Као што му је онај критичар одрекао за прву кантату сваки талент, Ларош, критичар московски, иначе Чајковсков пријатељ, осу-

дио му је прву оперу „Војводу“ тако, да је Чајковски ову партитуру уништио.

А много доцније, тада, кад се његова индивидуалност развила и кристализовала, Чајковски је доживео да његов виолински концерт, један од најлепших виолинских концерата у опште, чувени али скроз конзервативни, ћудљиви, заједљиви и мали духом бечки критичар Едуард Ханслик назове музиком која заударала.

— Но благодарјећи паметнијим и племенитијим музичарима, но што је био овај бечки ауторитет, који је кочио музику читавих 50 година, овај је концерт ипак продро.

У овом концерту, може се рећи, дао је Чајковски једно по форми класично дело, а по садржини чисто руско. Песме су карактеристичне и оригиналне.

Сваки је, од три дела овога концерта, сам по себи оригиналан и различан од предходнога, те је тиме овај концерт увек занимљив и свеж.

Ако само једанпут чујемо овај концерт, остаће нам у памети онај одређен ритам и теме које изазивају читаве слике.

Ритам је карактеристика у опште свију музичара из Шуманове школе.

На ритам је пазио и Бетовен, но код њега

је све то било више инстинктивно осећање, — док су Шуман и Чајковски, са чисто естетичкога гледишта неговали ритам, који у вези са хармонизацијом даје њихов нарочити тип.

Чајковски није бежао од Шумановог утицаја, али је гледао да буде свестан свога угледа на Шумана и зато је ипак задржао своју оригиналност.

У томе лежи величина Чајковскога, што је он разумео Шумана у својој суштини. Он га није просто копирао, већ је делио исто мишљење и погледе с музичкој естетици, форми, циљу, ритму и другим особинама.

Као што је Бетовен у своме почетку био следбеник Хајдна и Моцарта а доцније се сам развијао и постао индивидуалан, тако је Чајковски, само у мањој мери, бар привидно, био следбеник Шуманов.

Концерт за виолину није једино дело у коме се огледа генијалност Чајковскова.

Сетимо се само на клавирскитрио а-moll, једне од најлепших композиција ове врсте.

Треба чути ово богаство контрапункта! — Виолина и виолончело као да се надмећу ко ће лепше и силније да се изрази, а клавир испуњује дивну хармонију.

Или квартет еs-moll, са оним чувеним Andante.

Па онда симфонијски спев Франческа да Римини. — Овај је предмет привлачио многе песнике и музичаре. Но ретко је ко, после Дантеа, тако лепо изразио ову тему као Чајковски.

Пре годину дана чули смо у Београду велику свечану увертиру, звану 1812

Ту Чајковски слави сјајну победу рускога народа над Наполеоном и завршује руском химном и једним сјајним контрапунктом.

Ова је увертира од великог оркестралног ефекта, али без оне дубине коју имају „Франческа да Римини“, Увертире „Хамлет“ „Ромео и Јулија“ и друге симфонијске композиције, но Чајковски је хтео само ефект, који ће нам представити с једне стране пораз а с друге стране победу и борбу два највећа европска народа 1812 годне. — и он је у томе пуно успео.

Узело би нам много времена да говоримо о појединим Чајковским композицијама, којих има преко 74 на броју.

Зато ћу проговорити још само коју реч о његовој драмској музици.

Чајковски је написао десет опера и неколико балета.

Од тих десет опера, које су са мање или

више успеха даване у Русији, продрле су и одржале су се ван Русије две; Евгеније Оњегин и Пикдама.

„Евгенија Оњегина“ чији је либрето написан по Пушкиновом истоименом роману у стиховима, компоновао је Чајковски по молби директора конзерваторијума у Москви, Николе Рубинштајна, за годишњи испит оперскога одељења.

Истог дана, 13 фебруара 1881 год. кад је Москва у конзерваторијуму слушала „Оњегина“, Петроград је слушао нову оперу Чајковскога „Орлеанку девојку“. — Успех у Петрограду био је незнатан.

— И доцнија представа „Оњегина“ у Петрограду пропала је, тако, да је Чајковски хтео да ради сасвим у другом правцу своје будуће драмске композиције. После некога времена „Оњегин“ је доживео васкресење, и од тога доба он је прошао готову сву Европу.

И ако је Чајковски био савремен, и неки његови савременици сматрали га чак и за револуционара, ипак није могао да се сложи са Вагнеровим мишљењем у оперскоме питању. Ма да је студирао Вагнерове партитуре, био присутан свечаном отварању позоришта у Бајрајту и слушао цео „Нибелунген“, ипак Чајковски није могао да разуме Вагнера и остао

је према њему, његовим теоријама и уметничким радовима хладан, и радио је своје опере више у старом стилу: са дуетима, терцетима, аријама, финалима и другим, већ у старој форми потребним нумерама.

Па ипак је Вагнер имао неки мали утицај на Чајковскога у драмској музици. Јер Чајковсков оркестар у „Оњегину“ је слободан, одвојен од певача. — И ако Чајковски није није баш усвојио Вагнеров принцип, ипак неке мотиве у Оњегину сматра за главне и проплеће их кроз целу оперу. И поред тога, што је облик његове опере бар у пола стари, моћи ће и сваки објективан Вагнеријанац да је слуша и да ужива у чисто музичким лепотама, којима Чајковскова опера обилује.

Друге су његове знатније опере: „Опричник“, „Ковач Вакула“, „Мазепа“, „Пик-дама“ и „Јоланта“. „Пик-дама, за коју је либрето написао брат Чајковскога, Модест, по новели Пушкиновој, друга је опера која је доживела славу „Оњегина“. Ова је опера на првој представи имала бољу судбину но „Оњегин“, јер је њен успех био прави тријумф за композитора, који је тада славио двадесетпетогодишњи јубилеј музичкога рада. После девет година Чајковски се био решио да пише опет оперу у лирскоме правцу, и његова лирска опера

„Пик-дама“, по јачини израза такмичи се са „Оњегинџм“. Али сам текст много смета овој опери. Јер, сцене су распарчане и без тесне везе једна с другом. Радња је доста развучена, а личности недовољно разрађене; неке сцене, непотребне самој радњи, унесене су само ради театралнога ефекта.

Чајковски, и ако није у опери дао ништа новога, што се тиче облика, дао је руску драмску оперу од велике, чисто музичке, вредности.

Говорећи о Пик-дама ми се приближујемо највећој и последњој творевини Чајковскога, патетичној симфонији у h-moll-у и трагичној моћи између 25 и 26 октобра 1893 г. кад је смрт неочекивано отела словенству њевога Орфеја.

Цео Чајковсков рад кристализује се у последњој патетичној симфонији.

Чајковски, као да је знао да му је судбина последњи пут дала реч, те је ваљда све дао у овој симфонији, што је његов геније могао дати.

Ова је симфонија у Чајковсковим творевинама оно, што су пета и девета симфонија у Бетовеновим творевинама.

Чајковски нам је дао кључеве од врата уметничких илузија. И ми слушамо оне дивне

звуке и акорде и идемо све дубље у тајну васиону уметничке природе; а последњи став симфоније доводи нас до краја, до расанка са нашим јунаком. Он нам је открио своју тајну и сад је то наше, а он мора да иде далеко, да се више не врати.

Као што је Лоенгрин морао отићи, одлази и наш јунак у Валхалу где су остали неумрли песници и уметници.

—

И заиста ова патетична симфонија била је Лабудова песма и Чајковски, диригујући ову своју симфонију, није ни мислио да последњи пут стоји за диригентским пултом и да је ова симфонија управо његово опело.

—

Недељу дана после овога концерта, ноћу између 25 и 26 октобра умире Чајковски од колере, која је тада у Петрограду беснила.

Ова тужна вест прошла је кроз сво словенство.

Његова смрт сматрана је као народни губитак и Петроград после погребца Тургењевљевог и Достојевскога није видео већега, но што је био погреб Чајковског.

Уз тужну песму хорова и јеку звона сваки је тада помислио на његову патетичну симфонију.

И кад је на метални сандук падала по-

следња грудa оне земље, коју је Чајковски толико љубио, потмули њен шум подсећао је на изумируће тактове пететичне симфоније, а јецање је прекидало ову дубоку тишину као мотив смрти, који нам покривена позауна назначује у последњим тактовима h-moll-a.

Госпође и господо. Ја осећам да сам вам можда у сувише бледим бојама изнео слику великога музичара.

Пустимо боље да кроз његове бесмртне творевине проговори велика уметничка душа његова.

Звуци његове музике и одјеци његових хорова боље ће вам него икакве речи посведочити колико је велики руски и словенски музичар, био бесмртни Петар Илић Чајковски.

Слава Чајковскоме!

М. И. ГЛИНКА

Говор, приликом педесетогодишње прославе, коју је овоме генијалном композитору приредио Руско-Српски Клуб са певач. друштвом „Станковић“ у дворници Универзитета 25 марта; држао Петар С. Протић, професор, потпредседник Руско-Српског Клуба*).

Трећег фебруара ове године навршило се пола века од смрти великога генијалнога рускога композитора Михаила Ивањовића Глинке. У пространој руској царевини освежила се сећања и појачала незаборављена успомена на тога великана у музикалној сфери. Руски народ а поглавито музикални свет у Русији, хитао је у прошлом месецу да посведочи свој пијетет према Глинки и да Глинкиним композицијама — песмом и свирком — ода достојну хвалу и признање томе заслужном и ретком композитору. То потпуно заслужено славље одјекнуло је на далеко. Син Смоленске губерније слављен је широм целе простране велике Русије, па и преко границе руске империје. — И овај наш концерат доказ је тога славља и братскога сећања на Глинку.

Ехо руског славља и захвалности према Глинки, одбило се дакле и од Балканских и српских планина и гора и на обалама плавога Дунава, ево се чује песма, чују се исте мелодије, које је некад

---

*) Изостао је из прошлогодишњег извештаја, за то се штампа сада.

изводио бесмртни композитор XIX века Глинка. Братска љубав, коју не ремете никакве промене ни перипетије, уме да подели и радост и славу као и жалост и губитак. — Нека је слава и од нас Срба генијалном, бесмртном руском композитору Михаилу Ивановичу Глинки, поносу и величини целе простране велике Русије.

Глинка је био не само велики композитор XIX века, него и оснивалац руске музике и руске националне опере. Он је био геније који ствара и производи. У пространој руској држави било је и до њега представника музичке уметности, али сви они нису дали оно што је дао Глинка. У својим музичким производима Глинка је задовољио све захтеве и погодбе националне музике, с тога се он с правом сматра за родоначалника руске музичке уметности. Међу његовим претходницима и савременицима било је уметника, који су добили потпуно музикално образовање; понеки од њих били су у истини даровити људи, али се у својим уметничким радовима нису могли еманциповати од туђих поглавито од талијанских елемената. Разрађујући руску мелодију они су је одевали у туђе рухо, те се тема руска и њен прави тип губио у туђој хармонији и ритму. Код Глинке ствар стоји друкчије. Он је први својим префињеним укусом и ванредним уметничким слухом запазио и одвојио оне елементе, који су неопходни за националну руску музику. Он је схватио дух руске народне песме и усвојио га је још од детињства. Његова жива и до невероватности пријемљива природа саживела се и сродила са тим духом за сва времена. И кад је, живећи у Италији, слушао талијанску оперску музику,

која је била у моди. и кад се чак одушевљавао њо-
ме и зајмио понешто из ње, он је и тада признавао
да је то нешто туђе за њ' и његов народ. Уочавао
је да задатак рускога уметника не одговара зада-
цима талијанских маестро и не једанпут рекао: „ми
жители сјевера чувствујем совершенно иначе“. У то-
ме је Глинкина величина и на томе се заснива ње-
гова велика слава као словенског уметника. Велики
музикални дар и редак теленат, као и ту нацио-
налну црту у својој уметности, Глинка је показао још
и много раније. Још у првим годинама свога жи-
вота њему се не свиде и не допадају страни учи-
тељи и њихово теорисање. Он их мења, јер дух ње-
гов тражи нешто друго а не оно што они дају. Па
и велики ауторитет и признати учени теоретичар
берлински Ден њему није могао дати, сем теори-
сања, ништа више. Глинка је од њега доста насле-
дио и научио али је од себе највише позајмио да
постане величина руска, понос и дика Словенства.

Тај велики уметник син је једног руског ка-
петана у оставци, који је у породици својој имао 7 си-
нова и 9 кћери. Глинка је по старешинству био дру-
ги у породици. Врева и ларма тако многобројне по-
родице није збунила ни загушила музикалне спо-
собности Глинкине. Још као мали, Глинка је рекао
своме учитељу цртања ове карактеристичне речи:
„музика је душа моја“. И та душа била је силна
и моћна код Глинке, она је одржала његов слаби
организам преко 50 година (рођен је 20 маја 1804
† 3 фебр. 1857). Што се тиче његове физичке сна-
ге и здравља уопште доста је напоменути то да
је Глинка често називао себе Мимозом, биљком из
рода багрема, која је при најмањем додиривању ку-

пила своје цветне листиће. Руси зову ту биљку „не троњ мења“ . . . . У 13. години Глинка одлази из Смоленске губерније у Петроград. Домаће учитеље и гувернанте тамо замењују наставници благородног пансиона, који је био при педагошком институту. Музикална душа малог Глинке, поред музике, нашла је хране још у географији и природним наукама а и у изучавању нових језика. У изучавању језика он је показао одличне способности, јер је перфектно научио неколико страних језика.

Брзи и велики успеси, које је у музици направио Глинка у току свога школовања, дали су му могућност да у својој 18. години, кад је излазио из пансиона, напише варијације на теме из разних опера, варијације за арфу и клавир и валс за клавир. Ступивши у службу, у канцеларију савета железничке дирекције, Глинка отпочиње најачко композиторске опите. Он проба силе своје у свим родовима музике, не престајући да се користи лекцијама Карла Мајера а доцније талијанца Замбони и немаца Милера и Фукса. — Од многих вокалних композиција још у 20 својој години написао је дует „не искушај мења без нужди“. Тај дует био је један од најсрећнијих састава његових, који му је потпуно испао за руком и који ни сада, по одзиву руских уметника, није изгубио своје важности. Друштво интелегетних људи, благородних породица и књижевника потпомагало га је и потстицало на путу уметничке славе његове. Са особитим задовољством и љубављу Глинка помиње гостопримне домове и љубазне породице грофа Сиверса, Демидова, кнегиње Хованске и друге, где је слушао дивну музику — производе Хајдна, Моцарта, Бе-

товена, Керубини-а а тако исто обрасце француске и талијанске музике. Ближе познанство са Пушкином и са целом оном плеадом прослављених руских књижевника, који су се око Пушкина концентрисали били, освежавало је и подизало музикални Глинкин дух. Са своје љубазности и дружељубља, веселости и пријатности, оштроумља и деликатности Глинка је био предмет особитих симпатија великог броја својих познавалаца; он је био свуда жељени гост и пријатан сабеседник.

Слабо здравље његово нагнало га је доцније да потражи јужне крајеве и топлији климат, и он отпутује у Италију. Од 1830-1834 год. Глинка је посетио вароши: Милан, Турин, Рим и Неапољ, где је слушао све тадашње модне опере и све чувене уметнике талијанске. Ту у тим музикалним центрима порађа се борба између онога, што је Глинка оценио као лепо, и онога још лепшега за словенско уво и срце, онога, што је било предмет Глинкиних жеља и његових идеала. Порађа се мисао о стварању руске народне опере, коју у далекој перспективи прозире његов генијални стваралачки дух. Будућа опера руска „Живот за цара“ зачала се па се ускоро и остварила. Враћајући се у Русију преко Берлина, Глинка се овде користио теоријским знањем чувенога ауторитета Дена. 1835 год. Глинка се жени. Али женидба није помогла, како би се могло мислити, него је успорила рад уметника. Животни идеали жене Глинкине, како веле, нису се подударали са уметничким тежњама његовим, због чега ју је он доцније и сасвим напустио. Тек 27 новембра 1836 год. била је прва представа руске националне опере „Жизн за царја“. „Сиже за

оперу дао је Жуковски. Оно се састоји у овоме: Рус Сусанин губи живот да спасе цара свога и то на овај начин: он заводи непријатеље пољаке, који траже цара све даље у непроходну костромску шуму, заварава их, дакле, да би цар, коме је Сусанин већ послао свога Вању да га извести о опасности, имао времена да се спасе. Непријатељи цареви увиђају напослетку да их Сусанин vara и убијају га. Ово идеално пожртвовање обучено је у још идеалније и хармоничније мелодије, које подижу дух, покрећу жарки патриотизам и најузвишеније осећаје о дужности идеалног грађанина. — После огромнога успеха, који је постигла ова опера, Глинка је по избору самога императора постао главни капелник певачке капеле.

Одушевљен својим успехом, Глинка ради и даље и то много агилније и много интензивније. У том периоду а г. 1842 јавља се он, поред других својих радова, и са другом најгенијалнијом својом опером Руслан и Људмила, опером, чија је лепота и значај схваћена много доцније, управо тек онда кад је престало одушевљење талијанском опером. Сиже за ову оперу дао је Пушкин у поеми Руслан и Људмила. Само изопаченом укусу има се благодарити што је ова најгенијалнија опера индиферентно примљена у Русији у прво време. Увређено самољубље Глинкино налаже му да напусти Петроград. Од 1844—1845 њега видимо у Паризу где му се музикални живот дошао. Ту се познао са Берлиозом који је уочио његову генијалност и написао одушевљене симпатичне чланке о његовим операма. Одатле иде у Шпанију где из скупљенога музикалнога материјала ствара увертире: Аргон-

скују хоту и ноћ у Мадриду. 1848. Глинка се враћа у Петроград и то време обележава између осталих генијалних производа и његова Камаринскаја. После 3—4 год. он опет путује у Берлин и Париз и тек кад га је тај номадски живот уморио он се 1854 год. враћа у Петроград, да са својом љубљеном сестром Људмилом Ивановном Шестаковой проведе цело лето у Царском Селу а доцније у Петрограду све до априла 1856 год. кад се преселио опет у Берлин. Последњи његови радови у Петрограду били су „Ектенија у 3. гласа“ молитва „Да исправитсја“, романса „Не говори, што сердцу бољно.“ Ова последња романса сведочи о његовом, у самој ствари, увређеном срцу, у то доба. Глинка је као и многи смртни велики људи на себе искусио ону изреку: „Човека, који по сунцу ходи, прати сенка, а човека, који слави жури, прати завист.“ Због сплетака, које су прављене на његов рачун Глинка је оставио Петроград, али овога пута на свагда. Дошао је у Берлин априла 1856 а завршио свој живот 3. фебруара 1857 год.

Из Берлина писао је сестри својој Шестаковој 9-I-1857 год. како је био пуна четири сата у краљевом двору, где се изводио његов трио из „Жизни за царја“ и како је тај трио изведен. Тај догађај за њега је био необично свечан по његовом личном признању. Описујући сјај и богатство двора и присутника Глинка вели: „все залито золотом и сверкало брилијтанима.“ А после продужује: „ако се не варам, ја сам први од Руса, који је достигао ову част.“

Из многобројних писама која је у разним приликама Глинка писао својој сестри Шестаковој, да

поменем само још један цитат из једнога. Глинка вели својој сестри ово:

„Разумеће твога Мишу кад њега не буде а Руслана — через 100 љет“ (кроз 100 година). Прву половину Глинка је погодио, у другој се мало преварио. И пре педесет година, још 1885 (1882) у Смоленску, где је Глинка рођен подигнут је величанствен споменик у част његову, а прошле, 1906 године 3 фебруара био је у истини велики празник у области музикалног живота, празник целе Русије. Откривен је споменик оснивача руске националне опере — генијалном творцу баш „Руслана и Људмили“. Елита петроградска и многобројни свет руске престонице славио је Глинку и опера његова Руслан и Људмила представљала се тога дана у вече и то 352 пут.

На Пијаци између Марин. позоришта и конзерваторије у Петрограду стоји сада издигнути педестал и на њему фигура Михаила Ивановича Глинке. С лица на споменику стоји натпис „Михаило Иванович Глинка 1804 — 1857, са стране стоји написано: „Жизњ за царја“ „Руслан и Људмила“ а остраг „књаз Холмски“ „Аргонскаја хота“.. Ноч в Мадригје и Камаринскаја. Кад је велики књаз Константин Константиновић, вице-председник руског музикалног друштва, предавао Глинкин споменик председнику општине петроградске рекао је: „Нека овај споменик, који стоји између опере и конзерваторије, буде чувар и покровитељ руске музике и нека се развија она под погледом свога творца.“

Преварио си се, дакле, бесмртни уметниче. И пре 50 година разумели су твоје опере твоји земљаци, па и други Словени, пријатељи твога народа,

као и сав музикални свет. Разумели су те музикални кругови, а славе те и они, које твоји музички производи и твоје музичке опере само одушевљавају.

За тебе, сени великога Глинке, штура је и непотпуна реч моја као теолога. Ја не улазим у процену твојих варијација, не ценим твојих генијалних композиција, не судим о твојим бесмртним операма, симфонијским одломцима и другим вокалним духовитим производима твојим, али ја зато опет ево помажем слави твојој. У Св. Писму пише.

Хвалите Бога уз глас трубни,

Хвалите га уз псалтир и гусле.

Хвалите га с бубњем и весељем,

Хвалите га уз жице и орган.

Хвалите га уз јасне кимвале,

Хвалите га уз кимвале громовне.

Ти си, Глинка, Бога хвалио и славио и песмом и свирком твојом, прослављао си га и гласом људским и струном органском. Одушевљавао си свет и инструменталном и вокалном музиком и облагорођавао срца и осећаје људи: веселио си радосни свет у часовима радости и весеља, али си и хришћанске душе потстицао на побожност и молитву. Са хорова православних храмова орила се и ори трисватаја пјесњ животворној Тројици и помињало се и помиње име твоје, а ја те ево славим само топлом братском речју у народу моме, који се дичи славом и величином твога народа, па се дичи и тобом, бесмртни уметниче — Слава ти!!!

УТИСЦИ ИЗ РУСИЈЕ

САОПШТИО У РУСКО-СРПСКОМ КЛУБУ

Др. Момчило К. Ивковић

П. Г.

.... Пре, но што бих приступио самом излагању свога рада и утисака, које сам из Русије донео, сматрам за дужност да вас, ма и у најкраћим потезима, упознам са политичким приликама, које данас у Русији владају, а нарочито са стањем и Кијеву и Одеси, куда сам ја ишао и радио.

У Русији, као и у свакој другој земљи, у којој је парламентарни систем у самом зачетку, а нарочито, у којој је тај систем наступио нередовним, револуционим путем, политичке су прилике нејасне и неодређене, да се у њима по готову немогуће наћи. Свака од главних политичких група услед наглога прекрета у њиховој унутарњој политици, има вазда нијанса, вазда фракција, да је често не само по раду, но и по основним принципима програма немогуће одредити, којој главној групи извесна фракција припада. Кристалисање партија још није свршено и за то врло често виђамо, да се читава група једне партије издваја и меша са групом друге, противничке партије и оне сад стварају но-

ву, засебну фракцију, наравно са неодређеним програмом и још мање одређеним и израђеним планом за извођење свога политичког програма. У главном, али као што рекох без довољно јасних и одређених контура и граница, има четири главна политичка правца са четири групе, које се даље разбијају у врло много фракција и подгрупа. Те су групе: *Десница*, у коју долазе елементи почев од умерених конзервативаца, па до крајњих реакционих елемената; *Октобристе*, група људи, која свој програм развија у границама царевог манифеста (октроисаног устава) од 17. октобра 1906. године; *Кадеџи* са радикално-демократским програмом и најзад *Левица*, у коју спадају елементи почев од умерених социјал-демократа, па до крајње револуционих елемената. Поред ових главних има и мањих група са чисто националистичким тежњама и тенденцијама и оне имају такође своје засебне клубове.

Програми ових група, у колико је било могуће ући у њихову суштину и оценити их, представљају још увек више теоријску вредност, но практички остварљив и изводљив програм. Јасно је, да при оваквом стању ни сама организација појединих партија није и не може бити чврста и стабилна. Данашња политичка ситуација и влада ослањају се у парламенту (Государственной Думы) на десницу и октобристе, који и представљају већину. Сама Дума је више саветодавна карактера у вођењу државне политике.

Има још једна ствар, за коју сам ја још много раније знао и слушао, а коју сам и сада запазио из разговора са појединим виђенијим представницима њиховог политичког света и јавнога мњења.

То је осећање незадовољства услед утицаја немачке политике на званичну Русију, који се према њиховом мишљењу нарочито испољава после договора између кнеза Бизмарка и Горчакова у Кенигсбергу, ако сам добро запамтио 1870. г. Тај утицај испољава се од времена на време силно и код огромне већине интелегентних Руса, са којима сам ја о томе разговарао, без обзира на политичку и партијску подвојеност, влада уверење, да су сви доцнији тајни договори и конвенције између Русије и Аустро-Угарске природна последица тога утицаја, као и оних традиција, које се кроз руску спољну политику провлаче из доба Катарине Велике — од прве поделе Пољског Царства 1783. године. Томе се утицају приписују сви неуспеси руске спољне политике за последњих 30—40 година. Због тога се према Петрограду, који се сматра за уточиште германофилства, осећа у осталим центрима Русије јако незадовољство, па чак и мржња и колико сам могао да дознам и оценим та мржња, и ако се још са свим отворено не испољава, ипак је толико јака, да може, како ми изгледа, послужити као додирна тачка за све партије у борби противу њега. Москву сматрају за цеттар праве руско-словенске политике. Нарочито Славенофили — и старо и неославенофили — воде противу германског престижа огорчену борбу и распирују мржњу, која ће се, како изгледа, раније или доцније претворити у отворену борбу са одређеном политичком тенденцијом, јер се већ данас међу либералним елементима у велико сматра, да се тај утицај одазива и на унутарњу политику, те омета прогрес Русије. Њему се приписује пасивно држање званичне Русије у опште славенској политици; њему се данас

отворено приписује и пораз спољне политике руске на Далеком Истоку, који је тако силно ослабио и изнурио Русију.

Југ Русије преставља у неколико одређенију слику, али то, на жалост, не долази отуда, што су тамо израђенији политички погледи и сређеније политичке прилике. На против, тамо су прилике сложеније, јер се покрај чисто политичког уноси у борбу и национални карактер, националне тежње. Тај се национални антагонизам нарочито испољава према Јеврејима, којих на југу Русије не само да има веома много, но и доминирају у капиталистичком погледу. Та мржња према њима довела је до ужасне заоштрениости, која је пре две године претворила Кијево, а нарочито Одесу, у право бојиште. За два дана — 17. и 18. октобра 1906. год. — у Одеси је пало мртвих преко 3.000 жртава. Борба је, као што се види, била очајна. На једној су страни били Јевреји и слободоумнији елементи руски, нарочито омладина, а на другој преставници старог реакционог режима, оличеног под називом „черная сотня“. На улицама су, како су ми говорили, прављене барикаде и тукли се из пушака. Одеса и Кијево су у истини још дуго после тога времена престављали жалосну слику. Данас је већ знатно боље; свет се по готову са свим умирио и живот тече својим обичним, нормалним током као и раније, и ако су тек сад, 6. дец. 1908. год. укинати преки судови и одмењено ванредно стање.

Што се јавнога мњења тиче, то у кратко могу рећи, да је оно у огромној већини у рукама слободоумних људи и то не само по броју листова, но и по степену растурања. Ради боље илустрације, ја ћу учинити једну паралелу између листова,

који у Одеси излазе. Од истакнутијих и обележенијих политичких листова тамо излазе: „За родину“ „Русская рѣчь“ „Одесскій Листокъ“ и „Одесскія Новости“. Прва два су преставници конзервативно — реакционарног правца, трећи је умерено либералан, а четврти припада отворено левици. Прва два листа, како су готово сви тврдили, са којима сам о томе разговарао, распростиру се оба у 10.000 примерака и у Одеси и ван ње. „Одесскій листокъ“ растура се свега у 30.000 примерака, док „Одесскія Новости“ у самој Одеси растурају се у 40.000 примерака. Штампа је у опште у Русији на веома високом ступњу и има силна утицаја на све друштвене и политичке слојеве и не без основа јој се тамо већ и данас приписује јак утицај и на саму државну политику. — На крају морам учинити једну напомену, да је, нарочито на југу Русије, готово сва слободоумна штампа у рукама Јевреја.

Из ово неколико речи види се, да је парламентаран живот у Русији још слабо развијен и да политичке прилике нису сређене, али то је баш оно, што многе вара, када иде реч о сили и моћи Русије. Њу због њених унутарњих прилика, нарочито после јапанског рата, многи потцењују, али ја мислим, да се они у томе љуто варају. Моје је дубоко уверење, на основу онога, што сам тамо од стручних људи у томе погледу сазнао, да је она и силна и моћна, па и спремна, да да достојан отпор свакоме, који би на њену част насрнуо. Не треба се варати и обмањивати неуспехом јапанског рата, јер Русија данас пре свега није она Русија, која је била пре четири године, а друго,

јапанско-руски рат је један од најнепопуларнијих ратова, што их је Русија икад водила. У осталом, Русија није била 1877. и 78. год. спремна, па је ипак узела Плевну, прешла Балкан и дошла готово до Цариграда.

Ово неколико речи о политичким приликама у Русији, сматрао сам за дужност, да унесем у своја саопштења, како би смо одавде могли са већом вероватноћом судити о резултатима, који се тамо за нашу ствар у опште данас могу постићи и на шта ми од њих можемо рачунати.

2. — Мој рад тамо кретао се у три правца: а) у разговорима са виђенијим преставницима свију њихових политичких група б) у обавештењима, која сам давао преко јавног мњења и в.) у јавним предавањима.

Колико сам успео у првом правцу, у приватним разговорима са њиховим истакнутијим политичарима, немогуће ми је да тачно знам и ценим и за сада могу само толико рећи, да су ме љубазно и радо примали и саслушавали. Сви су се слагали у осуди аустро-угарског поступка и тежине ситуације, у коју је, анексијом Босне и Херцеговине, српско племе, а нарочито Србија доведена, само су једни — преставници конзервативног правца — саветовали стрпљење, да не би пренагљеношћу увукли Русију у рат, за који она, по њиховом мишљењу, није спремна, док су преставници свију других праваца отворено говорили о историјском значају овог момента по Славенство, наравно по Српство у првом реду. Хоће ли од тих саветовања и разговора бити какве стварне користи, време ће нам показати, али ја, бар за сада,

ништа поуздано не могу рећи, јер за то осим обећања и лепих речи, немам никаквих других позитивнијих факата.

Много одређеније и са већом вероватноћом могу да говорим и судим о резултату мога рада у она друга два правца: преко јавнога мњења и путем предавања.

Да бих што јаче заинтересовао одмах у самом почетку јавно мњење и свет у Одеси (тамо сам ја отпочео свој рад) ја сам овако поступио. Потражио сам највиђеније преставнике српске колоније и са њима удесио, да се одржи једна седница, на коју су као гости били позвати: по неколико виђенијих Руса, Чеха, Пољака, Бугара и неколико новинара. Та је седница, наравно, била посвећена искључиво питању о анексији Босне и Херцеговине и њеном значају по нас Србе. Г. Д-р. Радован Клисић у својој речи, којом је ту седницу отворио, нагласио је, да је вечерас нарочито позвао Србе и њихове осведочене пријатеље, да чују најтачније извештаје о данашњем положају на Балкану из уста Д-р. Ивковића, који је *случајно*, својим приватним послом пре два дана стигао из Београда. Ја сам на тој седници говорио доста дуго, објашњавајући искључиво последње догађаје и њихов утицај на Србију и Црну Гору. Тај мој говор имао је карактер чисто информативан, али не губећи из вида, да на тој седници има и других Славена, ја сам при завршетку нарочито истакао опште славенски значај тога питања и том сам приликом додирнуо паралелно неке моменте из недавне прошлости појединих славенских племена, који већ поодавна стењу под притиском немачких и аустри-

ских „културтрегера“. Говорећи о тој борби разних славенских племена противу пангерманизма и мукама, којима су они изложени у тој тешкој и непосилној борби, ја сам се старао, да унесем, у колико је могуће више, осећаја и пијетета. Изгледа, да ми је то добро испало за руком, јер је одмах после свршетка мога говора, са којим је закључена и седница, настало код свију присутних веома живо интересовање за појединости, а одмах сутра дан у „Одеским Новостима“ и „Одеском Листку“ изашли су исцрпни и симпатични извештаји о томе вечеру, и ако оно није имало јаван, већ више приватан карактер.

Одмах после тих извештаја почиње рад путем штампе. Један за другим долазе к мени сарадници разних листова и траже обавештења, од којих једна излазе у виду унтервјуа, а друга у виду чланака. То ме је у брзо спријатељило са редакцијама, које су, нека им је и на овом месту искрена хвала, отвориле широм ступце својих листова. Том су се предусретљивошћу нарочито одликовале „Одесскія Новости и Одесскій Листокъ“. Писао сам по где што ја, наравно мало, врло мало, јер нисам за то имао времена; писали су и други Срби, који тамо стално живе, нарочито г. Александар Црногорчевић, сврш. правник, писали су и сами редактори читаве чланке из материјала, који су од мене или другога кога Србина добијали. Једном речју, обавештења о нашим стварима, нису се више црпела из аустро-угарских извора. Напоредо са овим преокретом у штампи почиње да се јавља код мојих новостечених пријатеља и познаника мисао о јавним предавањима. Два млађа врло одушевљена и вре-

дна Србина — D-r. Клисић и Црногорчевић — са још неколико искрених пријатеља Руса, већином људи слободних професија — лекари, адвокати и новинари — удесе план и израде код одеског генерал губернатора, ђенерала Толмачева, да одобри држање једног таквог јавног предавања. То није била ни мала ни лака ствар, јер, као што смо видели, у Одеси је тада било ванредно стање и радили су преки судови; али добра и искрена воља често пута успе и преброди многе тешкоће, које у обичним приликама изгледају немогуће. Предавање је било одобрено и назначено за 28. октобар пр. год. у 8 часова у вече у сали пољскога клуба „Огниско“. Још нисмо успели ни да утаничимо све, што је потребно за предавање, а листови су већ донели notiце о њему. Та њихова предусретљивост учинила нам је поприлично непријатности, јер смо пре наше објаве о предавању били принуђени да раздамо готово $\frac{2}{3}$ од целокупног броја улазница, тако да када је наш оглас преко новина изашао, нагрнуо је већ у напред заинтересовани свет толико, да је било и непријатних сцена са онима, који улазнице нису могли добити. Колика је заинтересованост била, може се видети по томе, што је цигло за један сат издато преко 300 улазница. Ја се овде нећу упуштати у излагање, какав је утисак у публици изазвало то предавање, али морам напоменути, да сам на наваливање штампе и света морао 3. новембра још једном исто предавање поновити и да је опет сала била препуна и да је опет долазило до непријатних сцена са онима, који улазнице нису могли добити. Изгледа ми, да нећу претерати ако речем, да сам имао времена, да одржим још

неколико предавања, да би увек сала била пуна и препуна. Тако су ми бар говорили они, који су долазили и молили, да и треће предавање на-значим.

Сматрам за своју дужност, господо, да Вас, ма и у најкраћим потезима упознам са садржином и тенденцијом предавања. Предавање је било подељено у три дела.

У првом делу упознао сам слушаоце са топографским положајем српских земаља до и после анексије Босне и Херцеговине. Ту сам нарочито истакао промену географског односа Србије и Црне Горе према аустро-угарској монархији. За тим сам говорио о положају Новопазарског Санцака и његовом значају како по нас и Црну Гору, тако и по даље аспирације „Drang-a nach Osten“ ка Солуну и Јеџејском мору. Говорећи о томе, ја сам нарочито нагласио зависност нашег економског развића у будућности од новоствореног географског односа Србије према Аустро-Угарској. Показујући на новој карти балканског полуострва, коју је већ тада била издала аустријска влада, ја сам им очигледно представио, да Србија у будућности може имати везу са Европом, не додирујући аустријску границу, само преко Солуна на Јеџејско или преко Дунава и Бугарске још даље на Црно Море. Значај тога положаја и његов утицај разумели су и осетили врло добро сви и у штампи је сутра дан у извештајима о предавању то место нарочито обележено и истакнуто. Говорећи о економском положају Србије данас и у будућности, ја сам сматрао за потребно, да доведем у везу општу државну политику са њим и зависност њену од економског

благостања самог народа. Том сам приликом нагласио, да код нас, благодарећи природи земљишта и климатским условима, никада не може доћи до економског краха услед неродице, суше или поплава, али ди питање о слободном извозу и провозу наших сировина, може довести не само у тешку економску кризу народ, но и изазвати још тежу финансијску кризу саме државе. Другим речима, ја сам им указао на могућност посредног утицаја Аустрије на нашу државну и земаљску политику и све то благодарећи томе, што ће Србија са севера, запада и југозапада бити опкољена аустријским територијама. — То је у главном садржина првога дела мога предавања, које је било демонстрирано географским картама.

У другом делу била је изложена историја нашег народа од Косова поља до данас. У томе делу истакнути су у главном ови моменти:

1. — Битка на Косову пољу и њен значај;
2. — Четничко ратовање нашег народа кроз XV, XVI, XVII и XVIII столеће;
3. — Устанак Бокеља и борба Црногораца са Французима 1813. год.;
4. — Устанак Србије (I. и II.) од 1804—1817 г.;
5. — 1848. г. и улога Руса, Срба и Хрвата у спасавању Аустрије од пропасти;
- и 6. — 1875. — 1879. год. од Невесињског устанка до Сан-Стефанског мира и Берлинског уговора.

Сваки од истакнутих момената имао је свој нарочити задатак и нарочиту тенденцију.

Битка на Косову пољу и очајна партизанска борба — четничко ратовање, — која се продужа-

вала више од четири века, имала је да, поред мушке одважности и јунаштва, покаже ретку издржљивост и жилавост нашег народа у борби; да истакне његову силну, непоколебљиву љубав према слободи, коју је он толико ценио и поштовао, да је увек претпостављао смрт животу у ропству. Али тај дуги и тешки период наше борбе с Турцима имао је и једну нарочиту тенденцију. Он је имао да покаже, да је за све то време српско племе било грудобран, који је Запад и Европу штитио од навале са Истока — Турака; он је имао да утврди, да кад турска царевина не би била непрестано узнемиравана од Срба и кад би њена војска била свежа и одморна, то се она у своме походу на Запад не би зауставила под зидинама Беча, но би ушла дубље у Европу и у најмањем случају средња би Европа силно страдала.

Устанак Бокеља и борба Црногораца са француском војском 1813. год. и борба, која је 1875. год. почела Невесињским устанком, а завршила се прелазом Руса преко Балкана, имала је да покаже ово: прво, чисто психолошку црту Славенства, која се оличава у силној братској љубави и пожртвовању и друго, да утврди, да српском племену никада ништа не само није поклањано, него на против, европски конгреси и конференције негирали су, па чак и одузимали оно, што смо ми тешком муком, крвљу и животом свијим заузимали и освајали. Тукли се Црногорци 1813. год. као лавови, тукли се тако, да се славна војска Наполеона Великог морала испред њих повући, али се умешала Европа и преко Русије нагнала Црногорце, да се повуку натраг у своје гудуре, а труд и крв њихову —

Боку Которску предала је у руке Аустрији. Тукли се 1875. год. Херцеговци и Босанци за слободу, тукли се Срби и Црногорци 1876. и 77. за браћу своју, умешала се Русија и пролила крв своју за Славене 1877. и 78. год. и опет се умешала Европа са својим конгресима и конференцијама и — Босну и Херцеговину је добила Аустрија.

Поједини моменти, које сам изнео из нашег устанка за ослобођење, имали су да покажу, докле је у стању да иде наш народ у самопожртвовању, када је у питању слобода, коју он ставља изнад свега. Борба на Каменици 19. маја 1809. год. и смрт Синђелића и осталих хероја са грозним спомеником Беле кулом били су, без сумње, најеклатантнији доказ презирања смрти и љубави ка слободи.

1848. год. упоређена са 1908. имала је да покаже, са колико моралне благодарности располаже данас „велика културна Аустрија“ према „малој некултурној Србији“, која је крвљу синова својих пре шестдесет година притекла на помоћ своме моћном, али растројеном суседу. Овај је моменат послужио као згодна тема за један чланак о моралу у политици, који је после неколико дана изашао у новинама.

Трећи део предавања био је закључак. У њему су извучене све консеквенце из онога, што је раније, у прва два дела, било речено. У тим консеквенцама види се отворено и јасно мишљење и осећање целокупног српског народа о анексији Босне и Херцеговине. Али је поред овога у закључку нарочито истакнуто и наглашено, да питање о анексији Босне и Херцеговине није и не може се сматрати као чисто и искључиво српско питање.

Оно је ширег, светског значаја, а у првом реду славенског. Економска и културна борба између двеју најразвијенијих и несумњиво најјачих нација, Енглеске и Немачке, гони Немце на оставарење Бизмарковог принципа „Drang nach Osten“. У тој силној и великој борби око економског и трговинског престижа и лежи базис тога германског принципа. Он је Немце ујединио у половини прошлог века; он их данас гони, да се спуштају ка Средиземном мору, како би господарили не само Балканом, но и двама морима, Балтијским и Средиземним, а они су потпуно свесни, да онај, који на југо-истоку Европе буде имао своја пристаништа, тај ће владати не само у погледу економском и трговинском исток-ком целог света, но ће и сву Европу држати у шаху у погледу војничком. Славени су први, који ће ту гвоздену вољу Бизмаркове политике осетити. Малена славенска племена утонуће у велико германско море, а Русија ће Великом Немачком од Балтијског до Црнога мора бити оцепљена од Европе. Црно море биће тада за њу мртво море и њој ће потпуно слободан остати само Северни Ледени Океан, који је скоро девет месеци годишње под ледом. То је идеал пангерманизма у будућности, а пут ка његовом остварењу води преко српског племена. Њега треба постепено уништити и Аустрија, авангарда германизма, има да изврши ту улогу и када то изврши, она ће заједно са свима подјармљеним славенским и неславенским народима имати да уплива у велику немачку државу. Допусти ли се, да до тога дође и жртвује ли Европа, нарочито Русија, српским племеном сада, онда ће ускоро Европа, а особито Енглеска и

Русија увидети сву величину своје погрешке, али ће то онда бити доцкан и за нас и за њих. Ми ћемо се још једном уверити, да је француска изрека „*les mouvements dans l'hystoire se repetes*“ истинита и да је српском племену вечито суђено, да на својим плећима преноси прве и најјаче ударце за рачун Европе, па долазили они са Истока или са Запада. — То је отприлике била садржина трећег дела мога предавања, које сам завршио, у колико се сећам, овим речима: „Хоће ли Европа и хоће ли велика и братска Русија у овом тренутку стати на страну наше праведне ствари, — не знам, али знам, да би смо ми сматрали за највећу слабост и грех предавати се непријатељу без отпора, па ма како он силан и моћан био. Од нас Европа тражи, да стрпељиво и мирно сачекамо конференцију и ми ћемо то учинити, да нам се доцније не би могло ништа пребацити. Али ако Европа и у последњем часу не учини, што од ње не само хуманост и праведљивост, но и опшност интереса захтева, онда ћемо ми сви лећи у одбрани народне части и народних интереса. И умрећемо ми мирно, лако и спокојно, јер ћемо умрети са сазнањем, да смо часно испунили свој дуг према отаџбини и да падамо у борби за највећи идеал човечанства — за слободу“

И ако ми је лично незгодно, али не могу, а да не поменем, оно силно, необично одушевљење, са којим је моје предавање пропраћено. То је, господо, требало видети, то је требало преживети и ја се не стидим да признам, да су ми од узбуђења грунуле сузе на очи. Али, верујте, да нисам био ја сам, који је гутао сузе и тешко дисао. —

Моме предавању увек је предходило преда-

вање г. Др. Радована Клисића, ординатора на хируршкој клиници у Одеси: о психолошким особинама Срба и Славена. У своме предавању он износи опште црте карактера српског народа, којима утврђује не само јаку духовну везу нашега народа са Славенством, но и физиолошко-анатомским испитивањима утврђује жилавост и јачину организма у одржавању заједничких црта и особина са осталим славенским народима, од којих је наш народ кроз толики низ векова одвојен био својим географским положајем. Необично је згодно и лепо истакао идеализам нашега народа, који му је увек давао моћи и снаге, да се вечито бори и у борби не клоне и не малакше. Вечна љубав нашега народа ка слободи, за коју је он тако много мука и жртава поднео, зато је тако силна и јака, што почива на идеализму, који је дубоко укорењен у души Србина. Развијајући даље остале карактерне особине нашега народа, он их доводи у везу са данашњим положајем његовим и завршујући своје предавање исказује дубоку и чврсту веру, да народ, који је тако много страдао и патио и који у својој души има тако многих лепих особина, да такав народ има право на живот и да такав народ не може и не сме пропасти, јер би то био стид и срамота за културу и цивилизацију XX. века

Морам да одам на овом месту своје пуно признање предавању г. Др. Клисића, које баш за то, што није било срачуњено на ефекат, мени је послужило веома добро, не само као одлично објашњење и увод у моје предавање, но и тиме, што је у напред заинтересовало слушаоце за оно, о чему ћу ја говорити.

Завршавајући свој реферат о предавањима, не могу, а да не напоменем, да је, вероватно благодарни топлим и исцрпним извештајима у штампи, одбор за приређивање тих предавања добио хрпу порука и молби из разних градова: Харкова, Елисаветопоља, Орла, Николајева, Херсона, Кишењева, Елизаветопоља и Њежина, да се и тамо одрже таква предавања. На жалост, ја се нисам могао тим позивима одазвати, јер сам се морао вратити на траг у Србију и предавања су отказана. Али да би се бар што год у том правцу и на даље могло радити, ја своје предавање нисам дао да се штампа, но сам га уступио г. Црногорчевићу и замолио га, да он и Др. Клисић, ако им икако буде било могуће, оду бар у оближња места и тамо одрже предавања. Из писма Др. Клисића, које сам на неколико дана после свога доласка из Русије добио, видим да су већ одржали предавања у Кишењеву, Херсону и Николаеву.

О раду своме путем штампе могу укратко саопштити, да нам је она преко сваког очекивања брзо и симпатично изашла на сусрет. Она је своје симпатије указивала у свима правцима. Интересовала се за сваку ситницу, која се код нас збива и није прошло ни неколико дана од мога доласка у Одесу, а већ су са свим обуставили доношење вести из Земуна, Б. Пеште, Беча, па чак и Берлина, а ако су такве и доносили, увек су наговештавали, да су из аустро-угарских или немачких извора. „Одескія Новости“ су чак послали и свога нарочитог кореспондента овамо, који је послао неколико веома симпатичних и топлих дописа из Србије и Босне. Наше ствари, међу тим, доносили су не само

опширно и у целини, но су и од мене тражили подробнија обавештења и писали о томе чланке. Једном речју, одеско јавно мњење, које се раније доста индиферентно односило ка питању о анексији Босне и Херцеговине и по готову било уверено, да је то *fait accompli* и које се ограничавало или само на депеше или ако су и доносили по какву вест, то искључиво из аустро-угарских извора, — то јавно мњење је доцније посвећивало по неколико стубаца дневно искључиво нашим стварима у отворено непријатељском тону према Аустрији.

О своме раду у Кијеву могу у кратко рећи, да сам се за четири дана, колико сам на расположењу имао, видео са многим њиховим виђенијим људима и подробно разговарао о нашим стварима. Општи утисак, који сам из тих разговора изнео исти је, као и онај у Одеси. Осим тога састајао сам се са њиховим преставницима јавнога мњења „Кіевској Мысли“ (најраспрострањенији лист на југу Русије) и „Dzennik Kijovski“ (веома угледан пољски лист). Мој разговор са њима изашао је у два велика интервјуа на руском и пољском језику. Том су ми приликом и руски и пољски новинари обећали помоћ и сарадњу и изјавили пуну своју готовост, да пишу о свему, што им ми одовуд будемо слали и, наравно, у оном духу, у коме ми желимо.

Са овим сматрам, да сам изложио правац и резултат мога рада у Одеси и Кијеву, стојећи евентуално на расположењу и за детаљнија обавештења ако би потребно било.

3. — А сад да пређем на излагање својих утисака, које сам отуда изнео.

Ја сам скоро пуних седам година провео у Русији и могу рећи, да сам ондашње прилике доста добро познавао. Познавао сам добро њихово унутарње уређење, али још много боље њихов однос према Славенима у опште, а нарочито према нама Србима. На жалост, не могу много доброг рећи о том односу. Однос званичне Русије добро је свима познат и ја се нећу упуштати у оцену његову, али не могу, а да се бар у неколико речи, не задржим на односу незваничних, али меродавних фактора у јавном мњењу и руском друштву. Тон су том односу давали Славенофили, који су се увек према нама односили хладно и скептички. За све нас, који смо имали прилике да ближе познамо те кругове, било је до очигледности јасно, — у осталом, они се баш особито нису ни старали да сакрију, — да је њихова љубав према Бугарима знатно потиснула добре осећаје према нама. То смо ми и видели и осећали. По моме мишљењу, у колико сам ја онда могао, да се удубим у суштину те појаве, главни су узроци томе:

што су на челу старијих славенских друштава стајали све људи, који су играли видну улогу у ослобођењу данашње Бугарске и учествовали у стварању њеног државног организма;

што им је изгледало, да су Бугари (како су се љуто преварили) далеко мекши и попустљивији народ и да ће се са њима лако радити на остварењу заветне идеје старих Славенофила — на стварању једне опште славенске државе, наравно на челу са Русијом. Ми смо им, међу тим, изгледали у том погледу чврсти и жилави до несимпатичности; и најзад

што су нас много мање познавали но Бугаре. Бугари су, мора им се признати, радили врло много и врло озбиљно на упознавању и зближењу са Русима. Њихове патриоте и творци данашње Бугарске: Раковски, Славејков и Каравелов радили су неуморно на томе, поделивши улоге у Русији, Румунији и самој Бугарској. Они су толико успели, и за себе и свој народ заинтересовали Русе, да су 1867. г. издавали у Москви лист „Братски Труд“, који је излазио неколико година и растурао се, ако се не варам, у неколико десетина хиљада примерака. Ми, морамо признати, ни онда ни после тога, нисмо ништа или готово ништа, радили у томе правцу и то нам се поприлично светило, па се још и данас свети.

Познавајући тако и са те стране Русију, морам отворено признати, да ја нисам могао да познам данашњу Русију: нова уређења, нови људи, па нови и односи. Стари Славенефили изумиру и губе се, а неославизам са људима савременим, прожетим идејама о равноправности и братској солидарности, нагло освајају и у јавном мњењу и у друштву. Они се истински свим силама старају, да досадањи правац државне политике сврате на прави пут, како би Русија стала на чело културног и економског препорођаја свега Славенства. Платонизам и идеализам панслависта заменили су неослависте стварношћу и реалним погледима на будућност Русије и њених односа према Славенству. Та њихова идеја, као што смо раније видели, нашла је широког одзива и међу преставницима свију политичких праваца и формулисала се у борби противу германског утицаја на ток руске државне спољне политике.

Несумњиво је, да се овој појави, овом прекрету и има благодарити, што је наша ствар одмах нашла на тако живо и велико интересовање у Русији, које ме је више но изненадило и зачудило. Ја сам знао и веровао, да *руски народ* не може остати индиферентан према нашој ствари, али да ће он анексију Босне и Херцеговине тако блиско примити к срцу и да ће се у толикој мери ускромешати и узнемирити, признајем, нисам очекивао. У колико сам ја бар, на југу Русије, имао прилике да оценим, ствар је примила такав обрт и такве размере, да она више не личи на интересовање за туђу, већ као за своју сопствену ствар. Изгледа, да су се умови толико саживели са њом, да они њу сматрају као нешто нераздвојно од онога, што је њихово. Тако је у штампи, тако је у друштву, тако је у јавном, а тако и у приватном животу. Само је једно на жалост остало из оног старог, за нас не баш доброг времена, а то је: они нас знају врло мало и не познају наше прилике готово ни мало. То нам много, врло много смета, али надам се исправиће се или боље рећи исправићемо, јер смо то једино ми, сада у овом тренутку, у стању исправити.

У својим осећајима љубави и солидарности са нама они иду много даље, но што би се у први мах могао мислити. Они иду тако далеко, да сматрају рат по готову за неизбежан и наговештавали су ми отворено, да се добро чувамо утицаја, који би нас могли поколебати и натерати да скренемо са моралног терена, на коме смо до сада стајали и да добро пазимо, да се не дамо заварати територијалним накнадама, које би ишле на

уштрб моралне стране овог питања. Мени су многи, врло многи виђени преставници њиховог јавног мњења и политичког света отворено наговештавали, да ако би се Србија и Црна Гора за љубав територијалних накнада одрекле свога моралног и историјског права на Босну и Херцеговину, то би се имало сматрати, да смо ми издали браћу своју и оставили их на милост и немилост Аустрије. У том би случају, говорили су они отворено, Србија и Црна Гора за навек изгубиле симпатије и љубав *руског народа* и ми никада не би смо више могли рачунати ни на какву моралну помоћ и потпору његову.

Ове су изјаве њихове за мене биле веома непријатне, јер ја, на жалост, ни у колико не сумњам, да би се оне могле претворити у једну горку и страшну истину, ако би до тога дошло. За мене су оне биле у толико теже, што сам сада имао и сувише прилике да се уверим, како је велика и морална и материјална и физичка помоћ, коју нам може и коју ће нам посигурно на случај какве акције *руски народ* пружити. Надам се, да нећу претерати ако речем, да се они просто такмиче, ко ће од њих више и боље урадити у припремама на случај да до рата дође. По њиховој жељи и иницијативи приступљено је организовању разних комитета, који би нам на случај рата несумњиво добро дошли. Још за време мога бављења тамо приступљено је организацији санитетског комитета, коме ће на челу стајати сам професор Хирурије одеског медецинског факултета г. Кирило Михајловић Сапешко и његов први асистент Др. Воробјев. Остало је, да се постепено образују и други

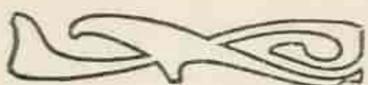
комитети: добровољачки, транспортни и одбор за прикупљање материјалне помоћи, у који ће ући највиђеније и најбогатије госпође одеске. Још за моје време било је много и мушког и женског света, који су изјављивали жељу, да нама у помоћ дођу. Велики је број оних, који су се пријавили да слушају курсеве из ратне и пољске хирургије, како би на случај потребе моли корисно послужити. А на банкету, који ми је у очи мога поласка приређен, отворено су ми говорили, да ја останем тамо и да заједнички образујемо један одбор из Руса и руских Бугара, који би имао да у Бугарској врши ону исту задаћу, коју сам ја вршио међу њима. Ја мислим, да не треба много говорити о значају и корисности тога предлога, јер свака одлука бугарског народа у томе правцу, па била она позитивна или негативна, била би од нецењене вредности по нас и наше односе са руским народом у будућности.

На моја рекогносцирања у погледу држања званичне Русије у питању о анексији Босне и Херцеговине, мени су готово сви једнодушно давали одговор у овом правцу: не заборавите, да је по мишљењу наших званичних преставника државне власти Русија и 1877. год. била неспремна за рат, али да је *званична ајсолућна* Русија морала уступити пред општом и једнодушном вољом народа. Одиста, то је неоспоран историјски факт, да је воља народа тада у апсолутној Русији била јача од државне власти и ја не могу, а да у овом тренутку не мислим о значају воље тога истог народа данас, када Русија није више апсолутна држава, када она има своју Думу, у којој седе тако велики родољуби и

људи, као што су: Хомјаков, Миљуков, Гучков, граф Бобрински, Маклаков и многи, многи други пријатељи нашег народа.

То су у главном, господо, мисли и утисци, које сам отуда изнео, али пре но што бих завршио ова своја саопштења сматрам за дужност, да нарочито истакнем и нагласим потребност, да се са овим радом не престане, но на против, да се у овом правцу продужи до краја. Моје је дубоко уверење, да ће такав рад донети не само стварних и несумњивих користи у садашњости, но ће он бити од неоцењене вредности по односе *рускога народа* према нашем племену у будућности. А то је веома важно, јер *руски народ*, који данас представља још само народ, на путу је већ да узме и, како према свему изгледа, у брзо ће узети крмило државне власти у своје руке и управљаће тада не само својом судбином, но и судбином свега Славенства.

Не заборавимо, да прегаоцу и Бог помаже.

САДРЖАЈ:

Извештај Управе Руско-Српског Клуба	стр.	3
Извештај књижнице Руско-Српског Клуба	"	11
Извештај благајника Руско-Српског Клуба	"	17
Извештај домаћина Руско-Српског Клуба	"	19
Стање благајне (биланс)	"	20—21
Извештај Контр. Одб. Руско-Српског Клуба	"	23
Управа Руско-Српског Клуба	"	25
Литерарни Одбор Руско-Српског Клуба	"	25
Чланови Руско-Српског Клуба	"	26
Говор Стевана К. Христића	"	26
М. И. Глинка. Говор Петра Протића проф.	"	45
Утисци из Русије. Д-р Момчила Ивковића	"	54

